

KULTUR TRO LIV

FORSKNING. Alexander Maurits, doktorand i Lund, spanar efter kristen manlighet när väckelse och sekularisering utmanade kyrkliga och manliga bastioner

TEXT: BARBRO MATZOLS FOTO: BILDARKIVET, LUNDS UNIVERSITETSBIBLIOTEK OCH BARBRO MATZOLS

Studerar tre biskopar. Alexander Maurits är doktorand i kyrkohistoria vid CTR, centrum för teologi och religionsvetenskap i Lund.

NÄR PRÄSTEN VAR

en manlig man

Det är i mitten av 1800-talet och de stora omvälvningarnas tid. Svenska kyrkan är hotad. Väckelserörelserna drar folket bort från kyrkan. Ståndssamhället är på väg att avskaffas och ersättas av ett borgerligt ideal. Kvinnorna kräver rösträtt och utbildning. Allt fler talar om religion som en privatsak och kristendomen börjar kopplas samman med kvinnlighet och mjuka värden. Det talas om en feminiserad kristendom och många män slutar nöta kyrkbänk när kyrkoplikt och kyrkotukt mister bäring.

Tre teologer i Lund sparkar bakut. Det är Wilhelm Flensburg, Ebbe Gustaf Bring och Anton Niklas Sundberg. Alla tre blir med tiden biskopar och Sundberg senare ärkebiskop. De är konservativa i sin samhällssyn men bejakar och hyllar samtidigt moderna landvinningar inom vetenskapen, exempelvis järnvägen.

Nu gäller det att bromsa sekulariseringen och framför allt rädda den lutherska treståndsläran, den fundament som kyrkan och samhället vilar på och det raster genom vilket de läser och tolkar hela tillvaron. Som ärkebiskop är Anton Niklas Sundberg mycket kritisk mot samtiden och skriver ofta att ”nu är det värre än någonsin tidigare”. Samtidigt sitter han som talman i både första och andra kammaren.

De sparar ingen möda, dessa tre som på många sätt bestämmer dagordningen i Svenska kyrkan. De kallas högkyrkliga men tar avstånd från både pietism och katolicism. Budskapet är strikt lutherskt och i artiklar, riksdagsanföranden, installationstal och prästvigningstal skrider de till försvar för den lutherska treståndsläran som ger mannen och prästen en överordnad position. Visserligen står kvinnan i sin roll som husmor över tjänaren och barnet och prästfrun är viktig i

Forskning om kristen manlighet

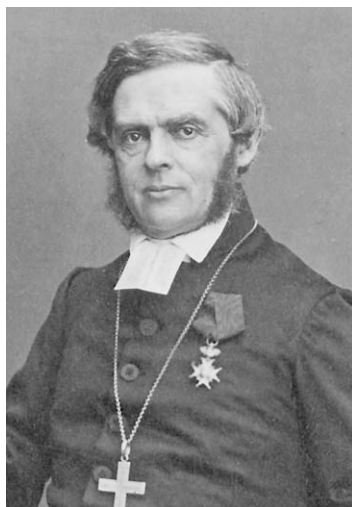
I Lund pågår ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt om kristen manlighet. Där undersöker nio forskare synen på män och religion i en nordeuropeisk kontext under åren 1840–1940. Projektet leds av professor Yvonne Maria Werner. **Nyligen utgavs** en antologi från projektet med titeln *Kristen manlighet – ideal och verklighet 1830–1940* (Nordic academic press).

det prästerliga hushållet. Men det är mannen som styr och bestämmer, allt enligt hustavlan.

– Biskoparna menar att prästämberet är hotat. Men jag tror att vidmakthållandet av treståndsläran handlar om att säkerställa patriarkal position och manlig överordning. Näst intill alltid är det män som hamnar överst i dessa positioner, säger Alexander Maurits, doktorand i kyrkohistoria vid CTR, centrum för teologi och religionsvetenskap i Lund som undersöker hur dessa tre biskopar ser på kristen manlighet, idealen och verkligheten.

Under denna tid är prästen per definition en man. Han omfattas av ett manlighetsideal som kontrasterar manlighet mot omanlighet. Och en omanlig man är en man som inte har drag av fasthet, mod och viljestyrka och som inte står för den rätta läran.

Men för en prästman gäller mer än så, fortsätter Alexander Maurits. Det viktigaste är att han är en bedjande människa. Men han ska

Ebbe Bring. Professor i pastoralteologi och biskop i Linköping från 1861.

också vara en bibelläsande person, hålla sig till den rätta läran och leva på ett rätt sätt. Ständigt betonas att han själv måste vara omvänd för att kunna leda andra till Kristus.

– Prästen är ingen mjälig man, säger Alexander Maurits. Han har en uppgift att visa dem som går i fel riktning, bort från den rätta läran, rätt igen. Han håller i nyckelmakten att binda med lagen och lösa med evangeliet.

Tidens självård är strikt liksom gudsbilden som är villkorad: Gud vänder sig inte bort från människan om hon inte vänder sig bort från Gud och om människan gör gott tycker Gud om henne.

Men prästmannen får också sitt manlighetsideal genom att kontrasteras mot lekmanpredikanten som utmanar Svenska kyrkan och gör anspråk på prästens roll. Den framväxande frikyrkligheten är nämligen det stora hotet i de tre biskoparnas modell och denna spänning återkommer i många av deras tal.

Läran om de tre stånden

Treståndsläran går tillbaka på Martin Luthers skrifter och utläggningar av Philip Melancthon.

De tre stånden omfattas av det andliga ståndet, dit prästen och hans åhörare räknas.

Till det världsliga ståndet räknas överhet och undersåtar.

Det tredje ståndet är hushållståndet dit husfar/husmor - barn/tjänare hör.

– Lekmanpredikanten har vad man skulle kunna kalla omanliga drag. Han är känslös och väcker upp tillfälliga känslor hos andra. Han tar människor ur deras givna kallelse, splittrar familjen och hushållet.

Ett annat hot är att åhörarna inte finns kvar i kyrkan. Men för att läroståndet ska finnas kvar krävs ju att det finns både präster som lär ut den rätta läran och åhörare som tar emot budskapet och rättar sig därefter.

Däremot är Rom och katolicismen inte alls

på samma sätt ett hot. Biskoparnas främsta budskap till den katolska världen är att visa på det rätta i den evangeliske prästens leverne. Att katolska präster inte får gifta sig innebär, enligt de tre, att de mister en erfarenhet som den gifte prästen har. De riktar också kritik mot munkarna som drar sig undan världen. En riktig prästman ska kunna leva både i det andliga och i det världsliga men inte låta sig förledas av det världsliga och drivas av männi-

Wilhelm Flensburg. Biskop i Lund och prokansler vid universitetet.

skors beundran. Då skiftar fokus från att vara inställt på Kristus till att vilja vara andra människor till lags och vara populär.

– Det är inte prästens uppgift.

Det är att föra andra människor till frälsning. Då måste han kunna säga till en människa att han/hon är ute på fel väg.

Lekmanpredikanten har vad man skulle kunna kalla omanliga drag. Han är känslös och väcker upp tillfälliga känslor hos andra.

Men Alexander Maurits visar också på intressanta skillnader mellan de tre biskoparna. Anton Niklas Sundberg är en biskop man driver med och det finns en hel samling med citat av honom. Ett av de mera kända är

där han säger: ”fan också, där gick tåget åt helvete och jag som skulle med”. Kanske en frikyrklig niddbild av en biskop i en tid när väckelserörelsen exploderade?

Men Sundberg lider också av att han stämplas som högkyrklig. Det är inte så han vill uppfattas. Han framhåller att han främst av allt är en kyrklig person.

Ebbe Gustaf Bring däremot kan vara hård i frågan om kvinnors emancipation och i synen på religionsfrihetslagstiftningen.

Makthavare, man och konservativ. Anton Niklas Sundberg var ärkebiskop men också talman i riksdagens båda kamrar. Han satt i Svenska akademien och var dessutom påtänkt som statsminister. Utgav tillsammans med kollegerna Ebbe Bring och Wilhelm Flensburg Svensk Kyrkotidning med högkyrklig inriktning.

Han är drivande i frågan att landsförvisa flera kvinnor som konverterar innan lagstiftningen ändras. Samtidigt lyfts Bring fram som en mycket from man.

Wilhelm Flensburg är känd för att vara så blyg att han går omvägar här i Lundagård för att slippa hälsa på folk. Samtidigt är han den av de tre biskoparna som far ut mest i sätet att skriva och har ett hårt språk när han ger sig på sina motståndare. Han räds aldrig för att ta en debatt.

Flensburg är också den biskop som lägger ner energi för att försvara och bevara prästeden – en tro- och huldhetsed som alla präster avgav till början av 1890-talet. Där försäkrar prästen att han ska hålla sig till den rätta läran men

också vara kungen trogen och vara en statlig ämbetsman. Detta medförde en svår balansgång för prästen långt fram i tiden.

I sin undersökning kommer Alexander Maurits också att göra en mikrohistorisk studie av hur de tre biskoparna ser på faderskap, vänskap och familjerelationer – det verkligt levda livet.

– Det skulle förvåna mig mycket om inte treståndsläran finns där också, säger han. Biskoparna menar att män är män och kvinnor är kvinnor. Det finns en skapelseteologi i grunden och ordningen med tre stånd har instiftats av Gud sedan tidernas begynnelse. Detta är inte föränderligt.

– Men jag tror att det finns mänskliga erfarenheter hos dessa

tre biskopar som gäller även för vår tid. Det kan handla om bönen och bibelläsningens betydelse och att dess konsekvenser är något gott. Men det kan också handla om hur de såg på faderskapet. Jag vet att Bring bad om att få slippa sitta i riksdagen en tid för att han ville vara med om sin hustrus förlösning. ♦

BOK

Kristen manlighet. Ideal och verklighet 1830–1940
Yvonne Maria Werner (red)
Nordic academic press

kt Bok

KYRKANS TIDNING **erbjudande**

Ditt pris som prenumerant på Kyrkans Tidning 119 kr

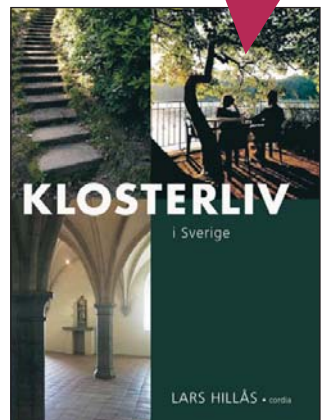
Ditt pris som inte prenumererar på Kyrkans Tidning 189 kr
(Ordinarie pris 276 kr)

Från
119:-

KLOSTERLIV I SVERIGE

en bok av Lars Hillås

Klosterliv i Sverige innehåller hemma-hos-reportage från tio kloster och retreatgårdar men även personporträtt på nunnor, munkar och återkommande gäster. Dessutom finns här fakta om klosterlivet och dess historia, praktisk ordlista, vägbeskrivningar och karta samt adresser till samtliga kloster med gästhem i Sverige. Boken är samtidigt en upplevelse i sig, med vackra bilder och berättelser som förmedlar varje klosters särskilda doft och smak.

Erbjudande till
Kyrkans
Tidnings
prenumeranter!

119 kr

Erbjudande till
icke
prenumeranter!

189 kr

Porto och exp tillkommer med 40 kr.

Lars Hillås som debuterar hos Cordia med Klosterliv i Sverige och arbetar som journalist på Kyrkans Tidning, dessförinnan på Svenska Dagbladet Kultur. Lars Hillås medverkar regelbundet i Tankar för dagen i P1 Morgon i Sveriges Radio.

- Jag prenumererar på Kyrkans Tidning och beställer ex av bokerbjudandet* å 119 kr enligt erbjudandet ovan.
- Jag prenumererar inte på Kyrkans Tidning idag, men provar gärna tidningen under ett kvartal, 12 nr, för bara 158 kr. Samtidigt tar jag vara på möjligheten och beställer ex av bokerbjudandet*
- Jag prenumererar inte på Kyrkans Tidning men beställer ex av bokerbjudandet* å 189 kr enligt erbjudandet ovan.

* Klosterliv i Sverige

Skicka inga pengar med beställningen.

Vi sänder faktura och inbetalningskort på beloppet.

Porto och expeditonsavgift tillkommer med 40 kr.

Namn

Adress

Postnr och ort

Telefonnr

**Stoppa kupongen i ett kuvert och skicka till:
Kyrkans Tidning, Box 22543, 104 22 Stockholm**

Eller mejla uppgifterna till pren@berlingpress.se

Erbjudandet gäller t.o.m 30 november 2008